

Žarko MIRKOVIĆ*

SREDNJOŠKOLSKO MUZIČKO OBRAZOVANJE U CRNOJ GORI, ODRAZ VREMENA ILI POTREBA

Sažetak: U nedostatku nacionalne strategije razvoja muzike, i iz nje izvedenih ciljeva i definisanja načina njihovog ostvarivanja, srednjoškolsko muzičko obrazovanje u Crnoj Gori prije odražava stanje lokalnog „preduzetničkog duha” na različitim nivoima, nego što je izraz objektivno sagledanih potreba, promišljeno postavljenih ciljeva i načina njihovog ostvarivanja.

Izrada nacionalne strategije razvoja muzike, definisanje realnih potreba i ciljeva, neophodnost formiranja jedinstvenog sistema profesionalnog muzičkog obrazovanja, preispitivanja profesionalnih kriterijuma i same održivosti postojećeg sistema profesionalnog muzičkog obrazovanja, neki su od preduslova daljeg razvoja muzike u Crnoj Gori.

Ključne riječi: *nacionalna strategija razvoja muzike, muzičke institucije, profesionalno muzičko obrazovanje, lokalne zajednice, inicijative, profesionalne potrebe, ciljevi, kriterijumi, koordinacija, održivost*

PROFESIONALNOM muzičkom obrazovanju, kao ključnom dijelu sistema muzičkog obrazovanja i vaspitanja, još nije posvećena pažnja koja bi bila adekvatna njegovoj ulozi i njegovom značaju za ukupni razvoj muzike u Crnoj Gori. Premda je srednja muzička škola, kao prva stručna muzička škola u Crnoj Gori, otvorena odmah nakon završetka Drugog svjetskog rata, tek će osnivanje Muzičke akademije u Titogradu 1980. godine i njeni početni rezultati označiti djelimičnu, reklo bi se i kratkotrajnu prekretnicu u shvaćanju uloge profesionalnog muzičkog obrazovanja.

Osim uobičajenog „nedostatka muzičke tradicije”, što se, svakako, ne može zanemariti, i što je i danas opšte mjesto većine razgovora o muzici, nedostatak

* Prof. Žarko Mirković, Odjeljenje umjetnosti CANU, Podgorica

uslova i nedostatak kadra opravdano je smatran glavnim razlogom skromnih dostignuća u crnogorskoj muzici i decenijskog zaostajanja za drugim centrima bivše zajedničke države. Istina je da i u drugim oblastima ukupnog društvenog, pa i kulturnog života, Crna Gora nije bila u mnogo boljoj poziciji. Mišljenja smo da su i tada, kao i danas, uz sve navedeno, jednako važni problemi bili, sa jedne strane, nedostatak razumijevanja značaja muzike i profesionalnog muzičkog obrazovanja za ukupan razvoj naše sredine, a sa druge, nedostatak vizije zajedničkog djelovanja i razvoja crnogorske muzike među samim muzičarima i spremnosti na posvećen i dugotrajan rad koji bi vodio ka ostvarivanju početnih i dugoročnih profesionalnih ciljeva, kao potvrde dotadašnjeg i preduslova budućeg razvoja. Uostalom, i samo osnivanje Muzičke akademije nije bilo rezultat dosegnutog kulturnog ili profesionalnog nivoa sredine i opšteg promišljanja društvene potrebe za tom institucijom.

Iz pozicije prilično pouzdanog svjedoka, možemo govoriti da osnivanje Muzičke akademije nije bilo ni posljedica saglasnosti i zajedničkog djelovanja malobrojnih muzičkih profesionalaca, već prije svega rezultat pojedinačne vizije i posvećivanja njenog osnivača, Manje Radulović-Vulić, njene sposobnosti da se obezbijede preduslovi za osnivanje visokoškolske institucije i njenog nesebičnog zalaganja na njenom održavanju i djelovanju. U suštini, početkom osamdesetih godina prošlog vijeka, Crna Gora je, po nekima prerano, po nekima prekasno, zaokružila sistem profesionalnog muzičkog obrazovanja, stvarajući, kroz djelovanje nove institucije, koja, po našem mišljenju, do danas lebdi između realnog i željenog, dio neophodnih preduslova za postavljanje i brže ostvarivanje ciljeva vlastitog muzičkog razvoja.

Gotovo četiri decenije postojanja cjelovitog sistema profesionalnog muzičkog obrazovanja donijele su značajne novine, značajne pomake, uzrokovale mnoge promjene, ali i pokazale još uvijek nedovoljno definisanu poziciju muzike u savremenoj crnogorskoj kulturi i obrazovanju, slabe strane samog sistema i institucija koje ga realizuju podsjetile su na stara i otvorile mnoga nova pitanja na koja još nijesu nađeni ili se možda ozbiljno i ne traže adekvatni odgovori.

Ne zanemarujući očigledan napredak i postignute rezultate u mnogim segmentima savremene crnogorske muzike, o kojima bi se, sa razlogom i optimizmom, dalo govoriti, u ovom kratkom izlaganju podsjetićemo samo na neke poznate činjenice u sistemu profesionalnog muzičkog obrazovanja, posebno srednjoškolskog, čijem se postojanju još uvijek ne posvećuje dovoljna pažnja, a čije su posljedice veoma značajne i za današnji i za budući razvoj muzike u Crnoj Gori. Pođimo od već definisanih učesnika i kreatora procesa muzičkog obrazovanja u društvu: sa jedne strane države, i lokalnih zajednica, kao donosilaca strategije i uslova za razvoj muzike i muzičkog obrazovanja i muzičkih

profesionalaca koji su, prirodom posla, i saradnici, često i inicijatori donošenja odluka na državnom i lokalnom nivou koje se tiču njihove profesije, a svakako i realizatori strateških ciljeva definisanih na državnom i lokalnom nivou, i ne manje važno, ciljeva koji se definišu u okviru same profesije, odnosno obrazovnih muzičkih institucija u kojima djeluju.

Prvi nivo na kojem se uočavaju problemi u sistemu muzičkog obrazovanja svakako je državni nivo, na kojem se i planiraju strateški ciljevi i donose odluke o njihovoj realizaciji, uključujući i finansijski aspekt, hronični limitirajući faktor intenzivnijeg razvoja u svim oblastima života u regionu, pa i kod nas. Po našim saznanjima, Crna Gora do danas nije uspjela da donese Nacionalnu strategiju razvoja muzike, pa ni profesionalnog muzičkog obrazovanja, koja je jedan od bitnih segmenata i preduslova razvoja muzičkog života. Istini za volju, problem razvoja muzike, zajedno sa ostalim oblastima kulture, tretiran je u *Nacionalnom programu razvoja kulture*, koji je 2010. godine donijelo Ministarstvo kulture Crne Gore, ali se ovaj dokumenat nije bavio selekcijom, rangiranjem i načinom rješavanja problema, posebno problema muzičkog obrazovanja koji su u njemu evidentirani. Nažalost, postoji više nego dovoljno razloga da vjerujemo da je ova problematika na sličan, uopšten način tretirana i u Ministarstvu prosvjete, u čijoj su nadležnosti osnovno i srednje obrazovanje.

Na drugom nivou društvene hijerarhije, naročito u sistemu donošenja odluka vezanih za infrastrukturne probleme, nalazi se lokalna zajednica. Svojim različitim stepenom razvoja, različitim materijalnim mogućnostima i, što je u našem slučaju posebno važno, razvojnim ambicijama koje su u nekim segmentima uzrokovane prije lokalnim, često i političkim motivima i konkretnim trenutkom, nego analizom šireg, zajedničkog sistema obrazovanja, koordinacijom sa srodnim subjektima istog ili višeg nivoa, usaglašavanjem ili objedinjavanjem ciljeva i neophodnim provjerama dugoročne kompatibilnosti i održivosti takvih ambicija. Sasvim je jasno da u slučaju i kada postoji državna strategija, postoji veliki prostor za realizaciju ideja koje potiču sa lokalnog nivoa, koje mogu biti veoma značajne i za samu lokalnu zajednicu, ali i biti dijelom zajedničkih ciljeva, koji se, opet, najčešće i ne donose bez učešća i saglasnosti lokalnih samouprava. U slučaju Crne Gore, u kojoj državna strategija razvoja muzike još ne postoji, dobrodošle i dragocjene inicijative sa različitih nivoa, pa i sa nivoa lokalnih zajednica, mogu biti u većem ili manjem nesaglasju sa logikom same profesije, iskustvima sličnih sredina, samim tim i sa (još nedefinisanim) nacionalnim strateškim ciljevima.

Kreativni partner i realizator svih planova i ciljeva vezanih za muzičko obrazovanje su sami muzičari, ponajprije muzički pedagozi. Od njihove profesionalne aktivnosti, međusobne koordinacije, standarda koje uspostavljaju, ciljeva

kojima teže i profesionalne odgovornosti, inicijativa koje pokreću prema institucijama društva ili stavom kojim odgovaraju na inicijative države ili lokalnih zajednica, umnogome zavise i sistem i suština kompletnog muzičkog obrazovanja. Bez namjere da se bavimo vrednovanjem ukupne ili pojedinačne djelatnosti i dometa samih muzičkih pedagoga ili funkcionalnom hijerarhijom institucija i njihovom međusobnom povezanošću, navešćemo nekoliko činjenica koje, po našem mišljenju, ukazuju da su postojećem sistemu profesionalnog muzičkog obrazovanja u Crnoj Gori neophodne promjene da bi moglo adekvatno odgovoriti društvenim i profesionalnim potrebama sadašnjeg i budućeg vremena.

Na prvi pogled, sa sistemom od petnaest nižih i pet srednjih muzičkih škola i Muzičkom akademijom, Crna Gora ima zaokruženu pedagoško-institucionalnu infrastrukturu profesionalnog muzičkog obrazovanja. Uvažavajući različito vrijeme osnivanja, uslove djelovanja i veličinu samih škola, i njihovu misiju u sredinama u kojima djeluju, sa profesionalnog aspekta mora se biti krajnje dobronamjeran kada su u pitanju funkcionisanje i dometi nižih muzičkih škola, čiji je primarni zadatak elementarno muzičko obrazovanje, opismenjavanje i generalno približavanje muzike najmlađim generacijama. Činjenica da se za taj nivo muzičkog obrazovanja u našoj zemlji, kao i u regionu, izdvajaju znatna sredstva za infrastrukturu i materijalne potrebe, kao i da je ovo obrazovanje i dalje potpuno besplatno, govori o dobrom nasljeđu i dobroj sadašnjoj percepciji, u svakom slučaju pozitivnoj svijesti i odnosu društva prema muzičkom obrazovanju najmlađih. Naše je mišljenje da, s obzirom na značaj i ulogu osnovnog muzičkog obrazovanja u našem društvu, postoji još mnogo razloga i prostora da se širi mreža nižih muzičkih škola. Uvećavanjem broja nižih muzičkih škola širi se baza zainteresovanih za muziku kao profesiju i daje mogućnost oštrije selekcije budućih muzičara na početku njihovog srednjoškolskog obrazovanja. Od ovog je, moguće, i važnija činjenica da je osnovno muzičko obrazovanje dio opšteg obrazovanja i kulture najmlađe populacije i osnova njihovih budućih interesovanja i kulturnih potreba. Ulaganje u osnovno, pa i muzičko obrazovanje jedan je od prioriteta svakog društva i direktno ulaganje u vlastitu budućnost.

Sljedeći nivo muzičkog obrazovanja, srednjoškolsko, prva je faza profesionalnog obrazovanja, sa drugačijim ciljevima, drugačijom odgovornošću i potrebama za integrisanijim djelovanjem školskih institucija. U Crnoj Gori, sa manje od 650.000 stanovnika, trenutno djeluje pet srednjih muzičkih škola (dvije u Podgorici, Kotoru, Nikšiću i Tivtu), a svjedoci smo najava, ili odmaklih inicijativa sa lokalnog nivoa, za otvaranje još najmanje dvije. Njihov rad se u potpunosti finansira iz državnog budžeta, većina objekata u kojima djeluju izgrađeni su, ili rekonstruisani i opremljeni sredstvima države, lokalnih zajednica.

Poređenja radi, u Sloveniji sa tri puta većim brojem stanovnika, neuporedivo dužom i bogatijom muzičkom tradicijom i znatno razvijenijim muzičkim institucijama, trenutno djeluje šest srednjih muzičkih škola.

Uz uvažavanje svih razlika između savremenog slovenačkog i crnogorskog društva, pitanje koje bi se teško moglo izbjeći je: da li je u Sloveniji takvih škola premalo ili ih je u Crnoj Gori premnogo? Odgovora bi, svakako, moglo biti više i bili bi zasnovani na znatno više činjenica nego što u ovom izlaganju možemo navesti, ali ćemo samo podsjetiti na institucije koje Slovenija ima: Slovenska filharmonija, Simfonijski orkestar Radio-televizije Slovenije, ansambli Muzičke produkcije RTV Slovenije, Opera i balet Slovenskog narodnog gledališča, Opera i balet u Mariboru, brojni profesionalni kamerni ansambli, profesionalni i amaterski horski i instrumentalni ansambli, produkcijske kuće... Sa izuzetkom manjeg sastava simfonijskog orkestra, u Crnoj Gori ne postoji većina srodnih institucija.

Ono o čemu se u ovom trenutku može diskutovati u Crnoj Gori je postojeći sistem profesionalnog muzičkog obrazovanja, način njegovog formiranja, njegovi dometi i njegove perspektive. Tabela 1, na sljedećoj strani, prikazuje broj upisanih i svršenih učenika i studenata muzike u Crnoj Gori u posljednjih pet godina, daje prilično objektivnu sliku sadašnjeg stanja u ovoj oblasti.

Tabela, donekle, daje sliku ukupnih kapaciteta, raznovrsnosti ponude i prodornosti u institucijama za profesionalno muzičko obrazovanje. Svakako da se ovi podaci, kao i mnogi drugi koji su samo naznačeni u ovoj tabeli, mogu interpretirati na razne načine, ali je nesporno da i broj i struktura svršenih srednjoškolaca i studenata nijesu u saglasju sa trenutnim potrebama u državi, odnosno da na jednoj strani imamo nedostatak ili samo formalno postojanje, a na drugoj umnožavanje istih odsjeka i hiperprodukciju određenih kadrova. Samo na osnovu ovih podataka veoma je vjerovatno da bi svaka kratkoročna ili dugoročna strategija razvoja muzike u Crnoj Gori pokazala da su nam potrebne korjenite promjene u profesionalnom muzičkom obrazovanju.

U prilog tome govore i drugi elementi: više nego skroman broj učenika u pojedinim školama, koji je ispod broja đaka u jednom prosječnom razredu; usmjerenost čitave škole na samo jednu vrstu instrumenata, čime se učenici lišavaju neophodne komunikacije i dragocjene saradnje sa kolegama koji sviraju različite instrumente; veoma skroman bibliotečki i fono fond; formalna pokrivenost nastave, uglavnom kadrom koji je privremeno angažovan; često i kriterijumi koji gotovo obesmišljavaju dodatne napore učenika i nastavnika i ne stimulišu pozitivan takmičarski duh, o čemu svjedoči i podatak da je na ovogodišnjem takmičenju učenika i studenata muzike nešto preko četiri stotine učesnika nagrađeno sa blizu četiri stotine nagrada.

Tabela broj 1:

	<i>Vasa Pavić</i> Podgorica 5 godina	<i>Andre Navara</i> Podgorica 5 godina	<i>Vida Matijan</i> Kotor 5 godina	<i>Dara Čokorilo</i> Nikšić 4 godine	<i>Muzička škola</i> Tivat 2 godine	UKUPNO	Muzička akademija Cetinje 5 godina
UKUPNO UPISANO		29	90	18	10	119	119
UKUPNO ZAVRŠILO		29	90	—	—	119	61 + 11
Pedagog		—	33	11	—	44	19 + 5
Flauta		4	7	—	1	12	15 + 4 svi duvači
Oboa		—	—	—	—		
Klarinet		—	2	1	2	5	
Saksofon		—	3	—	1	4	
Horna		—	2	—	3	5	
Truba		—	7	—	—		
Trombon		—	1	—	1	2	
Solo pjevač		—	5	—	—	5	
Violina		9	1	—	—	10	10 + 2 svi gudači
Viola		2	1	—	—	3	
Violončelo		4	2	—	—	6	
Kontrabas		—	2	—	—	2	
Klavir		5	15	2	2	24	6
Gitara		—	7	1	—	8	4
Harmonika		5	2	3	—	10	7

Dodatna, veoma nepovoljna okolnost je generalno skroman intenzitet koncertnih dešavanja u Crnoj Gori, isključujući donekle Podgoricu, što đacima i studentima gotovo onemogućava da tokom školovanja prisustvuju redovnim i raznovrsnim koncertnima aktivnostima. Bez tog segmenta ne može biti riječi o planskom i kontinuiranom razvoju njihovog upoznavanja sa muzikom, muzičkim formama i ansamblima, posebno onim složenijim, i što je dodatna nepovoljnost, da ne može biti govora o takođe planskom, kontinuiranom i iskustvenom razvoju njihovih estetskih kriterijuma. Nije nepoznato da, nažalost, broj javnih koncerata u nekim gradovima u kojima su locirane institucije za profesionalno muzičko obrazovanje jedva da doseže dvocifreni broj tokom čitave godine, kao što nije nepoznato da na njima naši muzički pedagozi nijesu procentualno najbrojnija publika, što odražava njihovo nedovoljno razumijevanje

značaja ove vrste obrazovanja, a što se, na direktan ili indirektan način, svako reflektuje i na odnos učenika.

Na kraju, navešćemo nekoliko zaključaka koji mogu podstaći sučeljavanje različitih argumenata sa različitih adresa:

— Odsustvo dugoročne strategije razvoja muzike ne pruža mogućnost stvaranja izbalansiranog i održivog sistema profesionalnog muzičkog obrazovanja, već uvećava postojeće i stvara nove probleme, čije će rješavanje svakim danom postajati sve komplikovanije.

— Uvećanje broja srednjih muzičkih škola nije ni rezultat planskog teritorijalnog pokrivanja države srednjim muzičkim školama, jer je svih pet locirano u centralnom i južnom dijelu, u krugu prečnika od sto kilometara. Ono nije ni rezultat naraslog interesovanja mladih za muzičku profesiju, o čemu, ne diskutujući najbitnije, a to je u mnogim segmentima upitan kvalitet obrazovanog kadra, svjedoči ozbiljno smanjenje broja učenika u školama sa nešto dužom tradicijom. Uvećanje broja srednjih muzičkih škola nije ni posljedica naglog rasta realnih ili projektovanih potreba jer su te potrebe uglavnom mogle biti zadovoljene u okviru postojećih obrazovnih kapaciteta, normalno uz znatno drugačiju unutrašnju organizaciju i postavljanje drugačijih ciljeva i standarda.

— Taj rast, za sada, nije ponudio različit ili suštinski drugačiji pristup profesionalnom muzičkom obrazovanju niti je ozbiljnije unaprijedio dosadašnje standarde. Na taj način, nemala materijalna ulaganja društva usmjerena su na umnožavanje postojećih neefikasnih obrazaca i problematičnih navika, a ne na ostvarivanje strateških ciljeva i rješavanje postojećih problema.

— Rast broja muzičkih škola u Crnoj Gori posljedica je pojedinačnih inicijativa koje su podržane na lokalnom nivou i koje služe prvenstveno trenutnim lokalnim, ponekad i političkim ciljevima. Uvećani broj srednjih muzičkih škola neizbježno potencira i pitanje njihovog integrisanja u jedinstven sistem srednjoškolskog obrazovanja, kao i stručnosti, kadrovske, finansijske i svake druge održivosti. Na ta pitanja, barem za sada, niti prilično nezainteresovana država, niti „samozadovoljne” lokalne zajednice, niti same institucije ili muzički pedagozi, ne pokušavaju da daju odgovor. Vjerujemo, ne zadugo.

Žarko Mirković

HIGHSCHOOL MUSIC EDUCATION IN MONTENEGRO,
REFLECTION OF TIME AND NEEDS

Summary

In the situation when there is no national music strategy, no objectives and defined manner for their achievement stemming from it, secondary music education in Montenegro reflects more a situation of the local „entrepreneurial spirit” at various levels, than objectively considered needs, well-thought out and set objectives and manner in which they could be achieved.

Development of the national music strategy, defining of the real needs and objectives, the necessity to establish a unique system of professional music education, revisiting of professional criteria and the very sustainability of the current system of professional music education, are but some of the prerequisites for further development of music in Montenegro.

Key words: *national music strategy, music institutions, professional music education, local communities, initiatives, professional needs, objectives, criteria, coordination, sustainability*